

УДК 27-23: 272/273

САННИКОВ СЕРГІЙ,*кандидат філософських наук, доктор богослов'я, старший науковий співробітник
Центру вивчення релігій Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*

САКРАМЕНТАЛЬНІСТЬ БІБЛІЇ В КАТОЛИЦЬКІЙ ТРАДИЦІЇ: ВІД ТРИДЕНТСЬКОГО ДО ДРУГОГО ВАТИКАНСЬКОГО СОБОРУ

У центрі статті - поняття сакрамент (лат. *sacramenta*), що охоплює собою церковні настанови у вузькому сенсі та Біблію в широкому. Автор намагається з'ясувати механізм формування сакраментального уявлення про Біблію на основі діяхронного порівняння рішень одних із найважливіших соборів католицького світу - Тридентського та Другого Ватиканського. Основний фокус - на зміні розуміння сакральності Біблії в католицизмі від часу Тридентського Собору до наших днів. У своєму дослідженні автор спирається на доктринальні постанови вказаних Соборів. За рішеннями Тридентського Собору Святе Письмо, а саме латинський його переклад - Вульгату - було віднесено до сфери священного, що визначає недоступність його для простих мирян. Другий Ватиканський Собор змінив ці рішення своїми догматичними конституціями *Lumen Gentium* ("Про Церкву") та *Dei verbum* ("Боже слово"), давши сучасне ставлення католицької церкви до Божого Одкровення, що дає свободу для академічного і практичного вивчення Біблії, змістивши наголос з недоторканності біблійного тексту (Тридентський Собор) на його сакраментальність, що дозволяє читачеві сприймати Боже Слово через призму власної віри. Ці рішення є важливими, на думку автора, для зближення всіх християнських традицій, передусім католицької і протестантської церков.

Ключові слова: католицизм; сакрамент; таїнство; Біблія; Святе Письмо; Передання; Вульгата; Тридентський Собор; Другий Ватиканський Собор; богопізнання.

Постановка проблеми. Майже в усіх християнських традиціях існує поняття сакрамент (таїнство). У вузькому сенсі слова це поняття стосується церковних настанов, кількість яких коливається в деяких конфесіях до двох, в інших - до семи. Але поняття таїнство набагато ширше, ніж поняття церковні настанови. Беручи до уваги августинівське уявлення про таїнство як про видимі дію невидимої благодаті, можемо сказати, що таїнством є й сама церква, і Христос, і Біблія, тобто матеріальні явища, в яких стикаються дві природи - божественна і людська. При цьому Біблія є, можливо, найбільш яскравим і найбільш наочним прикладом сакраменту в широкому сенсі цього слова. Як формується сакраментальне уявлення про Біблію? На прикладі змін ставлення до Біблії в католицькій традиції можна переглянути процес переходу від сакрального сприйняття тексту в рішеннях Тридентського Собору до його відкритого сакраментального розуміння в документах Другого Ватиканського Собору і в післясоборних рішеннях.

Аналіз досліджень та публікацій. Богословське осмислення Біблії як Слова Божого в католицькій традиції українськими науковцями вивчалось дуже мало. Можна виділити роботи Святослава Кияка, який багато писав про теологічні особливості католицизму [1], Олега Шепетька, який аналізував документи Другого Ватиканського Собору [2], Петра Яроцького [3] та інших дослідників. Але діяхронний аналіз розуміння Божого Одкровення в Біблії, порівняння документів Другого Ватиканського Собору з Тридентським ще не проводився. Важливість розуміння змін, що відбулися з часу Другого Ватиканського Собору, підкреслював і Глава Української греко-католицької церкви Святослав у передмові до публікацій

документів Собору: "На жаль, можна сказати, що навіть для ширшого загалу нашого духовенства і вірних ці соборні документи на сьогодні ще не цілком відомі та зрозумілі" [4, с. 5].

Метою статті є проведення діяхронного порівняння, що дає змогу показати динаміку змін ставлення католицької церкви до Біблії. За останні 400 років, від часу Тридентського до Другого Ватиканського Собору та післясоборних рішень, розуміння природи Біблії зазнало серйозних змін: від майже повної сакральної закритості, через історико-критичне осмислення на початку ХХ століття до надання їй характеру сакраменту. Процесу цих змін присвячена наша стаття. Завдання статті полягає в дослідженні релігієзнавчого та богословського осмислення змін, які сталися по відношенню до Біблії як Божого Одкровення у католицькому русі.

Виклад основного матеріалу. Християнське ставлення до Біблії завжди було непростим. Практично в усіх християнських традиціях Біблія сприймалася як Святе Письмо, але це поняття вказує на декілька смислів. З одного боку, "Святе або священне" означає, що ці тексти мають вищий авторитет, а тому повинні сприйматися як безпомилкові веління самого Бога. З іншого боку, поняття "Святе" означає, що сама природа Біблії сакральна. Тобто Біблія як книга має певну священну природу. Однак розуміння сакральності значно відрізняється не лише в різних конфесіях, а й у різних богословських школах у межах однієї конфесії. Також воно змінюється в різні історичні періоди. Тому діяхронне порівняння ставлення до Біблії в католицизмі із часів Тридентського Собору до сучасності вважається надзвичайно важливим.

Свої погляди та спосіб життя віряни ще в першому столітті християнства обґрунтовували текстами Старого Заповіту, а також усною традицією, яка була заснована на вченні Христа та апостолів, а в IV столітті була зафіксована у вигляді Нового Заповіту. У середньовіччі, з розвитком різних традицій та зміною фокусу з тексту Об'явлення на його тлумачення й використання, виникла потреба в поверненні до першоджерел (*ad fontes*), що й намагалася втілити Реформація. Тридентський Собор був по суті реакцією католицької церкви на появу і завоювання Реформації. Його скликання наполегливо вимагав імператор Карл V, який бажав покінчити з поділами і чварами в церкві, використавши для цього соборний рух. Собор зібрався в Тренто (1545-47, 1551-52, 1562-63) і Болонї (1547-1549), зініційований Римським Папою Павлом III, який, як вважається, був обраний Папою за умови скликання Собору. На Соборі йшла серйозна політична боротьба, в якій перемогла папська фракція, що наполягала на недопущенні в догматичних питаннях ніяких компромісів і підтвердила всі традиційні догмати католицької церкви, ветоючи найменші відхилення від них у бік реформаторських поглядів. У результаті посилилася церковна цензура (був прийнятий Індекс заборонених книг), активізувалася Свята інквізиція, укріпилася влада папи і єпископів.

У зв'язку з особливим акцентом, який зробили представники Реформації на принципі *Sola Scriptura*, Тридентський собор після трьох підготовчих сесій прийняв два доктринальні тексти щодо Святого Писання. Перший розглядає канон Писання і взаємини Писання та Передання, а другий визначає, який саме текст Писання слід уважати священним та офіційним, як тлумачити цей текст.

Перша постанова четвертої сесії Собору від 5 квітня 1546 року говорить: "Уважно спостерігаючи, що ця істина і цей закон містяться в писаних Книгах і в неписаних Переказах, які, будучи отримані через Апостолів з вуст Самого Христа або передані Апостолами з рук в руки під натхненням Святого Духа, дійшли до нас, Святий Собор, наслідуючи приклад правовірних Отців, приймає і шанує з однаковим благочестям і однаковою повагою всі Книги, як Старого, так і Нового Завіту, бо Бог - єдиний Творець того і іншого, так само, як і переказів, що стосуються віри або моралі, бо вони виходять з вуст Самого Христа або нав'яні Святим Духом і збережені Вселенською Церквою в безперервній спадкоємності" [цит. за: 5, с. 88-89]. Далі постанова Собору перераховує 77 книг Біблії, включаючи у цей список не тільки 66 канонічних книг, але й 11 другоканонічних. Таким чином відбулося розширення канону в порівнянні зі списком книг, прийнятих в якості канону в IV столітті. Також Собор явно вказав на два рівноцінних джерела в богоспізнанні - Письмо і Передання, надавши кожному рівну вагу і вплив. Однак тут слід зазначити, що Собор обмежив обсяг Передання тільки питаннями віри й моралі, тобто областю доктрин і благочестя.

Другою постановою Собор указав на латинський переклад Біблії - Вульгату - як на єдину офіційну версію, яку можна було використовувати. Собор "... вирішує і проголошує, що старе видання Вульгати, що перебуває в користуванні церкви протягом стількох століть, має вважатися офіційним у громадських настановах, дискусіях, проповідях і тлумаченнях і що нікому не дозволено за зухвалістю чи зарозумілістю відкидати її під будь-яким приводом" [Там само, с. 90]. При цьому підкреслюється сакральність самого тексту, а не його сакраментальний вплив на читача. Вульгата визнається "священною книгою сама в собі".

По суті Біблія, за рішенням Тридентського Собору,

перетворилася на закриту книгу, відокремлену від читачів і одержувачів євангельської звістки, яку не можна читати самостійно зрозумілою мовою. Ця ідея явно не узгоджується з ученням Євангелій і нарративом Ісуса Христа, Який максимально наближав звістку про Царство Боже до розуміння простих людей. Так робили й апостоли, розкриваючи вчення Писання своїм слухачам (Діян. 2:5-12). Тексти Святого Письма з точки зору новозавітного вчення сакральні перш за все тому, що містять у собі живодайну силу, і в цьому сенсі вони стають сакраментальними. Апостол Павло писав: "Віра від слухання, а слухання від Слова Божого" (Рим. 10:17). Цим Павло вказував, що віра виникає через слухання і прийняття Писання. Це суто сакраментальна мова, яка передає ідею зіткнення невидимої благодаті через видимий матеріальний предмет з приймаючим суб'єктом. Рішення Тридентського собору фактично виділяють біблійний текст із профанного простору в недоступну сакральну сферу, відмовляючи мирянам у його читанні.

Зовсім інше уявлення про Біблію дає Другий Ватиканський Собор та похідні від нього документи, що розвивають його постанови, зокрема післясорбне пояснення *Verbum Domini* ("Слово Господнє"). Нове ставлення до Біблії, вочевидь, було пов'язано з новим контекстом, в якому опинилося християнство в кінці XX століття. Говорячи про контекст, перш за все, варто відзначити, що Другий Ватикан зібрався зовсім з іншого приводу, ніж Тридентський Собор. Ініціатива його скликання не була пов'язана з кризовою ситуацією і необхідністю когось анафемувати або протистояти помилковим вченням. Як зазначає Френсіс Саліван: "У своїй промові, яку Папа Іван XXIII виголосив 11 жовтня 1962 року, у день відкриття II Ватиканського Собору, він з усією визначеністю заявив про те, що скликав Собор з іншої причини ... У наш час Наречена Христова обирає в якості ліків не суворість, а милосердя. Вона вважає, що швидше задовольнить потреби сьогодення, спираючись не на силу засудження, але на дієвість свого вчителюства" [Цит. за: 6, с. 378-379].

Тобто завдання, поставлене перед Собором, було скоріше пасторське, ніж учительське, і це яскраво відбивалося на характері всіх документів Собору. Особливо цей момент проявлявся в бажанні дати уявлення про церковне вчення всієї світової спільноті зрозумілою і доступною для кожного її представника мовою, у відмові від урочистих догматичних віровчень і явного зацікавленні екуменічним рухом і зближенням із ліберальною системою цінностей. Таким чином, можна побачити, що за останні 400 років відбулися серйозні зміни в інтенціях католицької церкви, в її прагненнях до контекстуалізації та бажанні не протиставляти себе світові, а відповідати на його запити і потреби.

Другий Ватиканський Собор видав 16 різних документів, але з них тільки два мають назву "догматична конституція": *Lumen Gentium* ("Про Церкву") та *Dei verbum* ("Боже слово"), яка дає сучасне розуміння Божого Об'явлення в католицькій традиції. Ця конституція була прийнята 18 листопада 1965 року на VIII сесії Другого Ватиканського Собору 2344 голосами при шести, що утрималися.

Це був один із найважливіших документів Собору, який, на жаль, ще й досі не знайшов гідного розуміння та поширення серед християн різних традицій і тон якого значно відрізняється від настрою та тональності декретів Тридентського Собору. Оскільки цей документ був поданий у формі догматичної конституції¹, це свідчить

¹ Тільки чотири документи було прийнято на Другому Ватиканському Соборі як конституції.

про те, що учасники Собору прийняли рішення не стільки виявити своє ставлення до біблістики та різних форм богоодкровення, як зробити наголос на найбільш об'єднуючому факторі сучасного християнства - на Біблії як Слові Божому.

Відомий бібліст о. Роберт Мюррей пише, що Триденський Собор у XVI столітті наголосив лише на співвідношенні Біблії та Традиції і не приділяв уваги богословському осмисленню Божого Об'явлення [7], у той час, як до початку Другого Ватикану важливим було прояснити природу Святого Письма. І справді, на IV сесії Триденського Собору, 8 квітня 1546 року, як уже було зазначено, лише вказувалось, що істина міститься: "...як у писаних Книгах, так і в неписаних Переказах" [цит. за: 5, с. 88]. На той час, з огляду на заяву протестантизму *Sola Scriptura*, це, мабуть, здавалося найбільш важливим питанням. Але, як продовжує далі Р. Мюррей, "...в наступні два століття філософські засади, які підтримували віру в Об'явлення, поступово втратили свої позиції. У XIX сторіччі для віри в можливість Об'явлення були потрібні нова інтелектуальна підтримка й захист від щораз більшого зростання зневіри. Перший Ватиканський Собор (1869-1870) у короткому розділі про Об'явлення зосередився на захисті сили людських аргументів у пізнанні Бога, але більша потреба була в тому, щоб допомогти людям розуміти біблійну мову та інтерпретувати її так, щоб підтримувати живу віру" [7]. Можливо, тому Папа Лев XIII у своїй енцикліці *Providentissimus Deus* (1893) обережно визнав значення певних лінгвістичних та екзегетичних досліджень, що їх уже використовували протестантські вчені. Але розвиток надто критичних модерністських рухів призвів до того, що Папа Пій X (1903-1914) та Бенедикт XV (1914-1922) були змушені зупинити критичне читання Письма, лише з часом Папа Пій XII своєю енциклікою *Divino afflante Spiritu* (1943) відкрив шлях до серйозної екзегетики.

Проте багато питань усе ще залишалися не розробленими на загальноцерковному рівні. Тому, як писав Йосип Ратцінгер 1967 року, "існували три чинники, які співпали, щоб надихнути появу конституції про Боже Об'явлення. По-перше - це нове розуміння феномену Традиції, яке з цілої низки причин почало з'являтися вже на початку минулого сторіччя (...); по-друге - стурбованість, яка вела до появи цієї конституції й яку можна простежити в богословській проблематиці, що стала сприйматися більш чітко на основі історико-критичного методу тлумачення Святого Письма (...); третю рушійну силу, яка вела до конституції про Об'явлення й була найбільш позитивною з цих трьох, треба вбачати в тому біблійному русі, який набирає силу з початку цього [XX] століття й у значному сегменті католицького християнства вже виявив нове фундаментальне ставлення до Святого Письма, розпочав нове знайомство з ним і збільшив вирішальну залежність від Писання як у теології, так і в благочесті" [8, с. 4]. Усе це призвело до того, що після трирічних тривалих та непростих дискусій² ця конституція була прийнята і затверджена Собором.

Конституція Другого Ватикану намагалась збалансувати Традицію та нове ставлення до Писання. Як зазначають дослідники, вона дає значну свободу для академічного і практичного вивчення Біблії. У третьому

розділі конституції "Про божественне натхнення Святого Письма і його тлумачення", наголошується: "Правду виявляють і витлумачують по-різному в різних текстах: в історичних інакше, ніж у пророчих, ще інакше - у поетичних текстах чи інших способах промовляння. Тож тлумач має шукати сенс, що його агіограф хотів висловити і висловив у конкретних обставинах свого часу і своєї культури, за допомогою властивих його добірок літературних жанрів" (DV, 12). Тобто тлумача заохочують до академічного та практичного вивчення Святого Письма. *Dei verbum* з першої глави "Про Об'явлення як таке" дає чітке богословське розуміння феномену Об'явлення, підкреслюючи, що "ця ікономія Об'явлення здійснюється через справи та слова, які внутрішньо пов'язані між собою (...). Але найглибша правда про Бога і про спасіння людини завдяки цьому Об'явленню прояснюється для нас у Христі, який є водночас і посередником, і повнотою усього Об'явлення" (DV, 2).

Дуже важливо, що назву конституції вже майже наприкінці Собору було змінено з технічно-богословського визначення "Боже Об'явлення" на більш пастирське та практичне "Боже слово" (*Dei verbum*). Це новий напрям, який задає розуміння обережного руху католицизму в майбутнє. У передмові до конституції наголошується на спадкоємстві з Триденським та Першим Ватиканським Соборами, але в останньому, шостому розділі "Про Святе Письмо у житті Церкви" проголошується рішучий крок до практичного духовного життя у живій вірі та зроблено цілеспрямований заклик: "Нехай, отже, через читання і вивчення Священних Книг Господнє слово шириться та звеличується (пор. 2 Сол. 3:1), а доручений Церкві скарб Об'явлення щораз більше наповнює людські серця" (DV, 26).

Таким чином, Другий Ватикан у порівнянні з Тридентом запропонував поновлене розуміння взаємовідносин між Письмом та Переданням. Якщо 400 років тому отці собору явно вказували на два відносно незалежні джерела Божого одкровення, то в кінці XX століття вони стали підкреслювати єдність Писання та Передання, указуючи на них як на єдине джерело. Це, імовірно, зроблено як крок зближення зі східним православ'ям, а також для того, щоб обеззброїти один із основних аргументів протестантизму, який завжди заперечував Передання як додаткове до Писання джерело Одкровення.

Демонструючи повагу до історії та роблячи, як здається, крок назад, конституція в другій главі "Про передання Божого Об'явлення" підтверджує вірність середньовічним принципам учительства тільки через єпископів католицької церкви, які є спадкоємцями апостолів: "А щоб цілісне й живе Євангеліє завжди зберігалось в Церкві, апостоли залишили своїми наступниками єпископів, "передаючи їм своє учительське місце". Тож це Священне Передання і Святе Письмо обох Завітів є нібито дзеркалом, у якому земна Церква-паломниця споглядає Бога, від Якого все отримала, аж поки не дійде до споглядання Його віч-на-віч таким, яким Він є" (DV, 7). Майбутнє продемонструє, наскільки актуальним є таке могутнє наголошування на чительській ролі єпископів у сучасному контексті постмодернізму, де щораз більшого значення набуває принцип загального священства. Але зрозуміло, що майже півстоліття тому важко було передбачити акцентування на церковній спільноті, яке зараз набирає дедалі більшої ваги.

Нове ставлення до Святого Писання вже більш істотно вказує на відкритий сакральний та сакраментальний характер Біблії. Відтепер сакральність Біблії поля-

² Роберт Мюррей пише: "Коли чернетка документа про Об'явлення була представлена в листопаді 1962 року, Собор почав реально проявляти творчу поляризацію, яка була відображенням усієї історії. Не було жодної іншої теми, яка вела б до такого" [див.: 11, с. 14].

гає не тільки в статусі "священної книги самої в собі", але і в її впливі на читача. На цьому особливо наголошував о. Йосип Ратцінгер, майбутній Папа Бенедикт XVI, який під час Другого Ватикану мав великий вплив на підготовку *Dei verbum*. Як підкреслював Скотт Хан (Scott W. Hahn) на лекції в Американському біблійному товаристві 30 квітня 2014 року щодо підготовки *Dei verbum*: "Отець Ратцінгер перевів дискусію в терміни сакраменталогії. Під час Собору і після Собору він продовжував рефлексію на цей фундаментальний пункт" [9]. Дійсно, більш ніж через 40 років після Другого Ватикану, 30 вересня 2010 року Бенедикт XVI видав післясорборне пояснення *Verbum Domini* ("Слово Господнє"). Цей документ підсумовує обговорення, які провела Генеральна Асамблея Синоду єпископів у жовтні 2008 року з головною темою "Слово Боже у житті і в місії церкви". Перш за все, у ньому проголошується значення конституції *Dei verbum*: "Всім відомо, що Догматична конституція *Dei Verbum* послугувала серйозним імпульсом до нового відкриття Слова Божого в житті Церкви, до богословських роздумів про Боже Одкровення та вивчення Святого Письма" [10].

Далі, говорячи про Біблію, Папа Бенедикт XVI майже повсюди використовує сакраментальну мову, порівнюючи Тіло Сина Божого Ісуса Христа з Писанням, яке люди отримали від Бога. Бенедикт XVI навіть посилається на святого Амвросія, який порівнював утілення Христа з проголошенням Слова Божого людськими мовами [Там само]. Цілий розділ пояснення *Verbum Domini* присвячується розгляду Біблії як сакраменту. Цей розділ має назву "Сакраментальний характер Слова" і показує нерозривну єдність Біблії як записаного Одкровення з церковними таїнствами, особливо з Євхаристією. Звідси зрозуміло, що витоком сакраментального характеру Слова Божого є сама таємниця втілення: "Слово стало плоттю" (Ін 1, 14), реальність відкритої таємниці пропонує себе нам у "плоті" Сина. Віра здатна прийняти Слово Боже через "знак" людських слів і жестів. Отже, віра пізнає Слово Боже, приймаючи жести і слова, в яких Син Сам відкриває нам Себе. Сакраментальний аспект Одкровення показує нам, що Слово Боже входить у час та простір конкретним історико-спасительним чином: ставши співрозмовником людини, що покликана прийняти цей дар у своїй вірі [Там само]. Тобто Біблія розглядається як посередник між Богом та людиною, через якого діє Господь. Біблія приводить людину до віри, якщо людина відгукується на дію Божу. Вона є інструмент, яким діє благодать Божа. Тому *Verbum Domini* наголошує: "У зв'язку з цим, варто згадати розвинену отцями церкви аналогію між Словом Божим, яке стало "тілом", і Словом Божим, яке стало "книгою" [Там само].

Розвиваючи образ Біблії як діючого сакраменту, Папа Бенедикт XVI пов'язує сакральність Біблії з сакральністю Євхаристії: "Сакраментальний характер Слова можна зрозуміти за аналогією з реальною присутністю Христа в переосутнених видах хліба та вина. Приступаючи до вівтаря і долучаючись Євхаристійної трапези, ми реально причащаємося Христових Тіла і Крові. Проголошення Слова Божого в літургії передбачає визнання того, що Сам Христос присутній у ньому і звертається до нас, щоб бути прийнятим" [Там само]. Ці заяви підкреслюють, що Біблія, яка має матеріальний вигляд, як звичайна книга, насправді є мостом, що пов'язує духовні та матеріальні виміри. Але дія цього об'єднання залежить від віри людини, яка приймає цю звістку. Як пояснює Скотт Хан: "У *Verbum Domini* він

(Папа Бенедикт XVI - прим. автора) вводить нову та багатозначну фразу "сакраментальність Слова", взята в Папи Івана Павла II, який говорив про "сакраментальний характер Об'явлення". Тому цей дослідник робить сміливий висновок з *Verbum Domini*, що "фраза Новий Заповіт вказує не на текст, але на дію (дійство); не на документ, а на сакрамент (таїнство)" [9].

Висновки

Порівнюючи ставлення до Біблії як до Слова Божого Тридентського собору та Другого Ватикану, легко помітити значну зміну наголосу з сакральності й недоторканності біблійного тексту до сакраментальності, яка сприймається вірою читача. Зроблені зміни, які підкреслюють пастирський вплив Біблії як засобу пізнання Ісуса Христа, є дуже важливими не тільки для католицької церкви, а й для церков інших традицій - передусім для всіх напрямів протестантизму. Тобто *Dei verbum* та *Verbum Domini* відкрили нову сторінку у взаємовідносинах різних християнських течій. *Dei verbum* та *Verbum Domini* подали сигнал, що католицька та протестантська спадщини відрізняються не так суттєво.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кияк С. Р. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи : [монографія] / С. Р. Кияк. - Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. - 632 с.
2. Шепетяк О. М. Богословські новаторства Другого Ватиканського Собору [Електронний ресурс] / О. М. Шепетяк // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". - 2014. - С. 176-184. - Режим доступу : <http://eprints.ua.edu/2691/1/20.pdf>.
3. Яроцький П. Дискурс аджорнаменто: від сотеріологічного ексклюзиву до інкультурації / П. Яроцький // Віра і розум - двоє крил людського духу. - К. : Наукова думка, 2001. - С. 204-215.
4. Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. - Львів : Свічадо, 1996.
5. Дюмулен П. Християнское вероучение. Догматические тексты учительства Церкви III-XX вв. / П. Дюмулен. - СПб. : Изд-во св. Петра, 2002. - 550 с.
6. Хейз М. Современное католическое богословие / М. Хейз, Л. Джирон. - М. : ББИ, 2007. - 685 с.
7. Murray R. Vatican II and the Bible [Електронний ресурс] / R. Murray // Fortieth Anniversary of Vatican II Symposium / Vatican II - Voice of The Church [website]. - [2002]. - Режим доступу : <http://vatican2voice.org/92symp/murray.htm>.
8. Ratzinger J. The Dogmatic Constitution on Divine Revelation [A Commentary] / J. Ratzinger // Bulletin Dei Verbum. - 74/75. - 1967.
9. Hahn Scott W. The Sacramentality of Scripture : "Dei Verbum" and the Biblical insights of Joseph Ratzinger [Електронний ресурс] / Scott W. Hahn // America: the national catholic review [website]. - [Sep. 9 2014]. - Режим доступу : <http://www.americamagazine.org/sacramentality-scripture-text>.
10. Бенедикт XVI. Послесловное Апостольское обращение *Verbum Domini* Святейшего Отца Бенедикта XVI епископату, духовенству, лицам, посвященным Богу, и верным мирянам о Слове Божием в жизни и миссии Церкви [Електронний ресурс] / Бенедикт XVI. - Режим доступу : http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/ru/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20100930_verbum-domini.html (дата обращения: 20.12.2016).
11. Contemporary Catholic Theology: a Reader / [ed. Michael A. Heyes and Leam Gearon]. - New York : The Continuum Publishing Company, 1998. - 512 p.

Санников Сергей,

кандидат философских наук, доктор богословия, старший научный сотрудник
Центра изучения религий Национального педагогического университета им. М. П. Драгоманова

САКРАМЕНТАЛЬНОСТЬ БИБЛИИ В КАТОЛИЧЕСКОЙ ТРАДИЦИИ: ОТ ТРИДЕНТСКОГО ДО ВТОРОГО ВАТИКАНСКОГО СОБОРА

В центре статьи - понятие сакрамент (лат. *sacramenta*), охватывающее церковные наставления в узком смысле и Библию в широком. Автор пытается выяснить механизм формирования сакраментального представления о Библии на основе диахронного сравнения решений двух важнейших соборов католического мира - Тридентского и Второго Ватиканского. Основной фокус - на изменении понимания сакральности Библии в католицизме от времени Тридентского Собора до наших дней. В своем исследовании автор базируется на доктринальных постановлениях указанных Соборов. По решениям Тридентского собора Священное Писание, а именно латинский его перевод - Вульгату - отнесено к сфере священного, что определяет недоступность его для простых мирян. Второй Ватиканский Собор изменил эти решения своими догматическими конституциями *Lumen Gentium* ("О Церкви") и *Dei verbum* ("Божье слово"), сформировал современное отношение католической церкви к Божьему Откровению, что дает свободу для академического и практического изучения Библии, сместив акцент с неприкосновенности библейского текста (Тридентский Собор) на его сакраментальность. Это позволяет читателю воспринимать Слово Божье через призму собственной веры. Такие решения являются важными, по мнению автора, для сближения всех христианских традиций, прежде всего католической и протестантской церквей.

Ключевые слова: католицизм; сакрамент; таинство; Библия; Священное Писание; Предание; Вульгата; Тридентский Собор; Второй Ватиканский Собор; богопознание.

Sannikov Serhii,

Candidate of Philosophical Sciences, Doctor of theology, Senior Research Fellow
at Center for the Study of Religions, National Pedagogical Dragomanov University

SACRAMENTALITY OF BIBLE IN CATHOLIC TRADITION: FROM THE COUNCIL OF TRENT TO THE SECOND VATICAN COUNCIL

The most of Christian traditions embrace the notion of sacrament (Latin: *sacramenta*). This notion deals with the church directives in a narrow meaning. According to Saint Augustine, the sacrament is a visible action of an invisible grace thus the Church, the Christ, the Bible, being material phenomena where two natures combine (Divine and human), are also considered to be sacraments. Therefore, the author of the article presents the Bible as the most outstanding and the most visible example of a sacrament in a broad meaning.

Using the examples of the attitude change to the Bible in the Catholic tradition, the author studies the move from the sacral perception of the text in the decisions made at the Council of Trent to its open sacramental understanding in the documents of the Second Vatican Council and its post-council decisions.

Due to the fact that Ukrainian scholars and local clergy theologially poorly interpreted the Bible as a Word of God in the Catholic tradition, the goal of this article is to make a diachronic comparison of the results of the Council of Trent and the Second Vatican Council, which allows to show the change dynamics in the attitude of the Catholic Church to the Bible.

The Council of Trent was a reaction of the Catholic Church to the emergence and achievements of the Reformation and its important principle *Sola Scriptura*. The Council approved two doctrinal documents on the Sacred Scripture: the first one deals with the Scripture canon and the relations between the Scripture and the Sacred Tradition, and the second one defines which text of the Scripture is to be considered sacred and official and how to interpret this text. The author concludes that the Council limited the Sacred Tradition only with faith and moral issues, meaning spheres of doctrines and piety, and recognized Latin translation of the Bible - *Vulgate* - to be the only official version to have a sacred meaning and "a sacred book per se". The Bible is admitted to be a closed book, separated from the readers and receivers of the Gospel, which is prohibited for an autonomous interpretation.

On the contrary, the Second Vatican Council and its documents (*Lumen Gentium - Light of the Nations* and *Dei verbum - Word of God*), in their essence, had a pastoral task, manifested in an attempt of giving a comprehensible overview of the Catholic Church doctrine for the world community. Therefore, the author asserts that the last 400 years of the history of the Catholic doctrine show serious changes in its attempt of contextualization and mark its main peculiarity: reaction to the modern society challenges and needs. The task of the Second Vatican Council was to clarify the nature of the Sacred Scripture, which had to balance the Tradition and a new approach to the Scripture. Based on the analysis of the documents of the mentioned Councils and the commentaries of the authoritative Catholic preachers (Pope Benedict XVI, r. Robert Murray, r. Josef Ratzinger, Scott Hahn), the author concludes that the new approach to the Sacred Scripture essentially points to the open sacral and sacramental character of the Bible. The author emphasizes the modern approach to the sacrality of the Bible not only as to a "sacral book per se", but also in its sacral effect on the reader.

The researcher asserts that new changes declared in *Dei verbum* and *Verbum Domini*, which emphasize the pastoral effect of the Bible as a way of knowing Jesus Christ, are crucial for the building relations between various Christian movements, especially for the Catholic and Protestant traditions.

Key words: Catholicism; sacrament; Bible; Sacred Scripture; Sacred tradition; Vulgate; Council of Trent; Second Vatican Council; knowledge of God.

СХІД № 6 (146) листопад-грудень 2016 р.

REFERENCES

1. Kyyak, S.R. (2006), *Ukrainian Catholic Identity: genesis, problems*, Nova Zoria, Ivano-Frankivsk, 632 p. (ukr).
2. Shepetyak, O.M. (2014), *Theological innovations of the Second Vatican Council*, *Scientific Works of the National University «Ostroh Academy»*, 176-184, available at: <http://eprints.oa.edu.ua/2691/1/20.pdf>
3. Yarotskiy, P. (2001)б *Discourse aggiornamento from soteriological exclusive to inculturation*, in: *Faith and reason - two wings of the human spirit*, Naukova Dumka, Kyiv, 204-215 (ukr).
4. The documents of the Second Vatican Council. Constitution Decrees Declaration (1996), Svichado, Lviv (ukr).
5. Dulumen, P. (2002), *Christian Doctrine. Dogmatic Texts of the III-XX centuries, the Teaching of the Church*, Publishing St. Peter, Saint Petersburg, 550 p. (rus).
6. Heyes, Michael A. [Ed.] and Gearon, Leam (1998), *Contemporary Catholic Theology*, BBI Publishing, Moscow, 550 p. (rus).
7. Murray, R. (2002), *Vatican II and the Bible*, *Fortieth Anniversary of Vatican II Symposium / Vatican II - Voice of The Church [website]*, available at: <http://vatican2voice.org/92symp/murray.htm> (accessed 20.12.2016)
8. Ratzinger, J. (1967), *The Dogmatic Constitution on Divine Revelation [A Commentary, Bulletin Dei Verbum. - 74/75. - 1967]* (eng).
9. Hahn, Scott W. (2014), *The Sacramentality of Scripture : "Dei Verbum" and the Biblical insights of Joseph Ratzinger*, [America: the national catholic review], available at: <http://www.americamagazine.org/sacramentality-scripture-text> (accessed 20.12.2016).
10. Benedict XVI (2010), *Post-Synodal Apostolic Exhortation Verbum Domini of the Holy Father Benedict XVI to the Bishops, Clergy, Consecrated Persons and the Lay Faithful on the Word of God in the Life and Mission of the Church*, available at : http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/ru/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20100930_verbum-domini.html (rus).
11. Heyes, Michael A. [Ed.] and Gearon, Leam (1998), *Contemporary Catholic Theology : a Reader*, The Continuum Publishing Company, New York, 512 p. (eng).

© Санніков Сергій

Надійшла до редакції 14.12.2016

УДК 130.2

СКИРТАЧ ВІОЛЕТТА,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних та правових наук Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ

ГОНТАРВАСИЛЬ,

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ

ПОСТМЕТАФІЗИЧНА ОНТОЛОГІЯ ТА ПРАГМАТИКА ФІЛОСОФСЬКО-КЛІНІЧНОГО ДИСКУРСУ

Стаття присвячена виявленню загальних та відмінних ознак тематизації та методології розв'язання постметафізичної онтології та прагматики філософсько-клінічного дискурсу. Визначено філософсько-клінічний дискурс як особливий комунікативний процес, смисли мовних висловлювань якого акцентують не на синдромах захворювання, а виявляють феноменологію внутрішнього досвіду патологічного суб'єкта, його комунікативну взаємодію та ефекти полісуб'єктної соціальності. Висновки дослідження узагальнено в таких положеннях: сучасний клінічний дискурс базується на позитивістсько-біологічній спрямованості знань про людину й постає одним із способів суспільного контролю, оскільки він є основою для продукування та відтворення репресивної медично-фармацевтичної ідеології; філософсько-клінічний дискурс відкриває можливість зняття домінування суто клінічного дискурсу; передумовою такого зняття визнано парадигмальну зміну уявлень про суб'єкта.

Ключові слова: суб'єкт; клінічний дискурс; філософсько-клінічний дискурс; ідентичність; турбота.

Постановка проблеми. Якщо виходити з різноплановості філософського та клінічного дискурсу, то виникають деякі складнощі при здійсненні їх синтезу в межах єдиного проблемного поля. Попередні спроби їх синтезу, здійснювані в рамках пріоритету або загальногуманітарної, або позитивістської методології, привели в різні часи до перебільшення ролі або власне

філософського знання, або значення знання клінічного. Крім того, різні клінічні напрямки звертаються до різних антропологічних концептуалізацій, методологічних обґрунтувань, перебуваючи нерідко на позиціях суперечності. Тим не менше, загальним ґрунтом їх синтезу є досвід хвороби.

На сучасному етапі про філософсько-клінічний дис-